

ZMIJURINA VELIKIH OČIJU

Mirko Demić

MIRKO DEMIĆ je rođen 01. 04. 1964. godine u G. Klasniću (Glini). 1990. Završio Vojnu akademiju, 1990. godine objavio knjigu proze »Jabuke Hesperida« u izdanju Književne omladine Srbije.

U svojih osamdesetak godina proživio je sve (kako sam kaže: »još nijesam radio i nijesu me zmiye jele«) noseći svoju kvrgavu nosinu kao božanski beleg. Već niz noći ne zna za san; tek danju dremne na stolici u dvorištu, ali i tad za kratko, toliko da kapke odmori.

Razlog tome je strah da ne umre u snu, kad za sebe ne zna, već smrt čeka budan — »otvorenih očiju«.¹ Veruje da jedino što ostaje od ljudi su priče i zato mu je naročito stalo do(ove) najgore, po kojoj će ga, kako kaže, »prauučad prepoznati«.

Poslednji je rat, što svi znaju i prebacuju mu, proveo u nemačkom zarobljeništvu. Tačnije — od 1943. do 1945; kada su ga oslobodili Francuzi. Radio je u velikoj firmi »Doterhouse«, sedamdesetak kilometara udaljenoj od Stutgarta, u stolarskoj radionici sa još nekoliko našijeha. Pored stolarske radionice bila je tvornica cementa u kojoj je radio 426 Rusa, a u ostalom delu firme radili su Nemci, za vojne potrebe.

Onaj koji ovo diktira osetio je bol u zubi »oben—rechts—drei« u leto 1944. godine. Javlja se poslovođi koji ga upućuje u obližnje mesto Balingen ili Balüngen² da zub izvadi.

U ambulanti se javio zubaru koji mu najpre daje injekciju, s namenom da moraju sačekati nekoliko minuta.

Dok je čekao tih nekoliko minuta, zubar mu platnenim kaišima pričvrsti ruke i grudi za stolicu. Potom, ispred njega, primakne nekakav stolić, »poput mašine za šivanje«.

Zubar mu, zatim, »prišrafri nekakav kanap za zub i ode do ugla da uključi struju«.

Zubar mu, još, naloži da gleda u rupicu na sredini stolića. Onaj zbog koga se ovo piše začu sve intenzivnije šištanje iz one rupice na stoliću. — Najednom, iz rupe izleti »zmijurina velikih očiju i obrva«. Čovek se od straha naglo trgne unazad i — zub ispadne. (Nije upamtio glasan smeh zubara.)

Nedugo pošto je izašao iz ambulante, začu se potmulo brujanje savezničkih bombardera i eksplozije prvih bombi.

Video je, izdaleka, kako se zgrada ambulante ruši.

UZAŠAŠĆE

U prvi dan nedeljni, pre sunca, iz različitih pravaca dotrčaše dvojica prestrašenih seljaka do sveže izrasle humke—groba. To mesto, u narodu, beše poznato kao **Rujkin grm**: bagremov. **Ozal Cionaser i Ocrib—Čimed Mada** sa sobom poneše po kramp i lopatu.

Ostavši iznenada sami, kao po nečijem diktatu, istovremeno počeh otkopavati; užurbano, preneraženih lica.

Obojica su prečutno slutili da majka **Zemlja** neodoljivo privlači, da svojom nevidljivom rukom neprestano ište; jednako nezasita i lakoma kako na biljke, tako na životinje i ljude — zevajući ponorima, provalijama, kanjonima, jamama, rakama. . . gutajući nemo i neprestano.

Dva nema čoveka, u belim vunanim džemperima uprskanim krvlju, otpjavaju humku, praveći pored, istovremeno, dve.

Iako humka brzo metamorfira u raku, pomenuta dvojica nemaju potrebe silaziti u nju; dole se stvaraju gomilice i, poput preplašenih golubova, doleću na lopate koje ova dvojica samo istresaju.

Kako sve dublje otkopavaju, pogledi su im izbezumljeniji jer, nećete verovati, zemlja u ruci se sve učestalije pomera (ili se to njima samo čini?) — kao da je dole zatrpan neko živ.

Konačno, ukaza se fetus starca — u bolnoj konvulziji i roptavom natucanju nerazumnih glasova.

Onako, kako uzima, majka Zemlja tako i daje — dakle: iznenada telo starca iskoči, kako reče pesnik (s glavom naniže kao u život«), i ispravi se (koliko je to u stanju telo starca od osamdeset i tri godine).

Istog trenu, O. Č. M. mu zada jedan pa još dva udarca krampom u potiljak; kako bi mu zatvorio krvave brazgotine.

To starca donekle urazimi. Zatim počeh nejakom jaukati, sklappajući ruke, zapomagati:

— Aajoj, djeco, nemojte me ubiti! Nijesam ja špijun!

Odvedoše ga odbornici i narediše da se ne sme čuti pucanj. I kamen prestade rasti.

USPRAVNO UMIRANJE

Nekoliko godina posle ekonomske krize, vraća se pradedu Mićan iz Amerike, goloruk, kao što je i otišao; doduše, već duboko u godinama, ali još uvek krepak i čutljiv (što ovoj priči navlači veo tajnovitosti).

Ni njegovi savremenici nisu saznali što ga je tamo snašlo: »bilo im je, ipak, drago — nisu morali da mu zavide«. Mi smo, pak ubeđenja da ono što se ne zna, za priču nije ni važno.

Proživio je u rodnom selu još nekoliko godina, »valjajući drusle babetine i sredovječne, od žalosti svele udovice — gdje god ih je zaticao; pod slamom, u sjeniku, u kukuruzima, u konopljama, na polju, u šumi, u bašti. . . « stvarajući mit o dugovečnosti i zastrašujućoj potenciji.

Mnogi članovi familije pradedovu sumanutost pravdaju **Zaveštenjem** (jedni to zovu kletvom, drugi psovkom) koje svaki otac prenosi sinu, po rođenju. Ono glasi:

— **Jebem ti mjesto de si prvo glavom udario!**

Nedugo pred smrt, stao se osamljivati i cele bogovetne dane provoditi na obližnjem brdu Okir, sadeći duhan.

Kad se jednog predvečerja nije vratio, sinovi mu poslaše unuke u potragu.

Zatekoše ga u neobičnom položaju: klečao je, laktovima se oslonivši o kolena a čelo poduprvši dlanovima; kao u nekoj neobičnoj molitvi za koju je potrebna duboka koncentracija.

Čim ga unuci dotakoše — on se beživotno svali — odnevi sa sobom **tajnu uspravnog umiranja**, (toliko potrebnu njegovim potomcima »koji u tim svetim trenucima jauču i cmizdre poput novorođenčadi«).

Odneo je sa sobom sve, osim, možda, jednog saveta (ili, opet, kletve) muškom delu potomstva:

— Nikad ne putuj od mesta do mesta, već od žene do žene.

Danas je sasvim izvesno: oni koji njegov savet (kletvu) prenebregavaju — peku se na vatri mahovitosti i nespokoja.

Umotanog u belu plahtu, s mrakom ga unuci proneše selom.

PROROŠTVO

Lešo Samouk, prorok krajiški, sedi na ponjavi ogrnut zobunom i gušćim perom piše knjigu.

Lešo Pero umače u napravljenu tintu od »aptikovi«³ i zovikovi⁴ jagoda ili od kupine⁵.

Oko njega pasu ovce, pas laje, tuli pastirski rog.

Lešov rukom Lešo gladi sedine, a desnom, »zelenom do lakata« piše istu onu knjigu što mu se zateče pod glavom, posle teškog sna pod otvorenim nebom, knjigu što je odmah razumede i iz nje narodu propoveda.

Umače Lešo pero gušće u tintu iz papka ovčjeg i ispisuje slova; zadblijala posle svakog umakanja, pa sve tanja kako tinte sa pera nestaje.

Umače Lešo pero gušće i piše:

— D., zvani Žujan, imaće velikog crnog nerasta koji će prijepod- neva jednog pobjeći iz gospodareve avlije i zalutati u šljivar Anđelije R. U vrhu istog šljivara igraće se nečije dijete.

Zgrabiće ga nerast za stomak i otvoriće mu utrobu.

Trčaće dijete niz šljivar kući i u plaču zapomagati:

— Mati, evo droba! Evo droba!

Držaće dijete crijeva u naručju i vikati:

— Evo droba, mati!

A. R. pomisliše da je to dijete Mihajla R., zvanog Pupin, i grohotom će se smijati gledajući dijete kroz prozor kućanski.

Sa istim M. R. P., svojim ljubavnikom, ta žena biće strijeljana, pred gomilom ljudi, u slijedećem ratu, zbog sitne krađe.

Medutim, dijete će biti njezino.

A sve što je zapisano — bilo je il' biće.

Stade s pisanjem prorok krajiški, sklupi, knjigu, ostavivši kažiprst među stranicama, ustade i uprti ponjavu, pa polako krenu za ovcama.

GOLO—GOLCATO⁶

Bi sumrak.

Osim Cavanudop⁷ sprti s leda torbu žita na kamen i saže se da sedne i otpočine.

Prominuvi kraj njega, **vilinski** brzo, on (na ivici svesti) raspoznade »golo—golcato žensko, raspuštene kose do kukova i svijetle kože«.

Smrtno preplašen, Očim Cavanudop pade u još mučniju situaciju: niti mu je bilo zgodno ići putem kojim je došao, niti se vratiti putem kojim je otišao.

Žena Avasa Nalejba neopazuje se došunja mlinu (potpomognuta hukom vode, mumlanjem mlinskog kamenja i brbljanjem čekala).

Žena Avasa Nalejba se došunja potpomognuta neoprežnošću aktera zbitja kojeg će zateći.

Kroz pukotinu u brvnima, u mistici: plamena sa ognjišta i senki; modrih kolobara dima; igre brašnog paperja — paspalja; presijavanja vlažnih guzova, bedara i obnaženih grudi; stenjanja (i već prethodno spomenutih zvukova) — ona uvide obistinjenje svojih slutnji.

U času najžešćeg priliva besa, ona uleti u mlin, šćepa onaj mesnati kalambur, razdvoji ga i stade udarati po delu klupka zvanog — Čiler Anats. Druga, muška polovina, beše glavom — Anas Nalejba.

Kao da se sav nagon ugrožene ženke ovaplotio u snagu udarca, čupanja, grebanja — za tili čas — golog—golcatog tela Anats Čiler.

Žrtva ovog košmara domože se izlaza i pobeže bez brašna i odeće.

Avas Nalejba, do tada oduzet, navuče pantalone sa kolena i stegne kaiš, još uvek, preneraženog pogleda.

Bi sumrak.

¹ Ti ćeš umrijeti!!! — taj glas u snu, koji me prati od ranog djetinjstva sve više liči na moj vlastiti. . .

² Verovatno se radi o Böblingenu, mestu pedesetak kilometara jugozapadno od Stutgarta

³ sambucus ebulus

⁴ sambucus nigra

⁵ rubus fruticosus

⁶ Broj pripovedača se ne podudara sa brojem priča; ispostavilo se da je reč o istoj priči.

⁷ Nakaradno ispisano naše ruralno ime i prezime, a po uzoru na jednu mladačku igru, učiniće se nekome pripovedačevim kosmpolizmom. Medutim, radi se o nekoj vrsti (auto)cenzure